

POMPILIU MARCEA-REPERE ALE MORALITĂȚII ÎN CRITICA LITERARĂ

Prof. Gheorghița Clipicioiu

Liceul Energetic Târgu Jiu

Critica, istoria și teoria literară, eseistica și studiile interdisciplinare scrise în peste 60 de ani, pot fi grupate, într-o privire de ansamblu, în șase categorii distincte:

- Critica militantă și critica propriu-zisă (exegeza): Cornel Regman, Ion Negoitescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Mihail Petroveanu, Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Laurențiu Ulici, Ion Simuț ș.a.
- Cercetarea critică (monografii și sinteze)-Constantin Ciopraga, Dinu Pillat, Mircea Zăciu, Mircea Tomuș, Ion Bălu, Cornel Ungureanu ș.a.
- Istoria literară și cercetarea pozitivistă-Șerban Cioculescu, Al. Piru, Dimitrie Vatamaniuc, Ion Rotaru, George Munteanu, Teodor Vârgolici, Eugen Negrici, Mircea Martin ș.a.
- Studii comparatiste de literatură națională și universală-Edgar Papu, Alexandru Balaci, Mihnea Gheorghiu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Sorin Alexandrescu, Virgil Nemoianu ș.a.
- Teoria interpretării critice (poeticieni, naratologi, hermeneuți, stilisticieni)-Liviu Rusu, Silvian Iosifescu, Vera Călin, Adrian Marino, Nicolae Balotă, Gheorghe Bulgăr ș.a.
- Interdisciplinaritate (critică, eseu, filosofie, științe)-Eugen Todoran, , Ion Vlad, Matei Călinescu, Livius Ciocârlie, Ioana Em. Petrescu, Elena Tacciu, Constantin Noica, Magdalena Popescu ș.a.

Pompiliu Marcea se declară adept al unei **critici exegetice**, interesat, pe de o parte, de *sinteza critică*, de *istoria și critica literară*, de *problemele literare actuale*, iar pe de altă parte, de *cărți și autori*, așa cum rezultă din cele cinci părți ale cercetării sale critice, "Lecturi fidele", apărută în 1979 la editura "Cartea Românească".

Criticul își asumă "adeevarea la obiect" așa cum menționează în prefața studiului său, având conștiința că se află în "slujba unei opere cu o existență de sine stătătoare", pe care este chemat să o explice, să o interpreteze, să o aprecieze, s-o clasifice.

Premisa de la care pornește în demersul său este pericolul unui așa-zis *narcisism critic*, echivalent cu orgoliul criticului de a "crea" opera, de a se îndepărta de locul obiectului analizei, în favoarea poziției sale "scipitoare", "substanțiale".

În viziunea lui Pompiliu Marcea ipostaza în care **trebuie** să se afle un critic este aceea de "subordonare, de dependență față de obiectul analizei, de care nu se poate îndepărta decât cu riscul devierii menirii sale intime".

În acest context, Domnia Sa face diferența între critica ce "inventează" literatura, ca reacție a unui complex de inferioritate față de creator și critica "fidelă" literaturii, pe care și-o asumă și o reprezintă: *Am citit cronici literare în care numele autorului sau al operei apăreau numai în subsolul textului, altfel nici n-am fi știut despre cine-i vorba. Și în locul obiectului analizei, dispărut, se instalează, cu tot bagajul de cunoștințe, de idei, de opinii, criticul.*

(Pompiliu Marcea, *Lecturi infidele*, p. 5)

Această idee a manifestării "zgomotoase" a personalității critice, în care criticul ținde să stabilească clasamente și să dea sentințe l-a deranjat, în moralitatea sa, pe Pompiliu Marcea, care înțelege că orgoliul e cauza multor păcate, cum ar fi tentativa autonomizării criticii, a îndepărtării de obiect, pe calea unor divagații sterile. (op. cit.)

În anul 1998, la Editura "Punct" din Târgu Jiu, apărea prima carte a regretatei doamne profesor doctor Elena Roată, dedicată fiicei sale, Alexandra, intitulată sugestiv *POMPILIU MARCEA SAU DESPRE VOCAȚIA MUCENICIEI LITERELOR ROMÂNEȘTI*, în care se cere necesitatea apariției unei *istorii morale a criticii literare, fundamentată pe modele deontologice în care eticul și esteticul să-și recunoască necesara complicitate în orice manifestare de adevărată cultură*.

Cartea, definită de autoare ca "o promisiune spre desăvârșire, nicicând desăvârșită" este o încercare de a patrunde în primele spații ale gândirii și simțirii criticului, istoricului literar, profesorului de înaltă ținută, Pompiliu Marcea.

Mutatis mutandis, pentru Pompiliu Marcea a fi critic literar înseamnă a fi, în egală măsură, istoric literar, pornind de la ideea că istoria și critica literară sunt congenere.

În prima parte a cărții sale, *Lecturi fidele*, intitulată *Sinteze*, Pompiliu Marcea analizează literatura lui 1907, exemplificând "anul durerii țărănești" prin Vlahuță, Goga, Arghezi, activitatea publicistică, prin N.D. Cocea, proza, prin Rebreanu sau Sadoveanu.

"Carageliana", așa cum își numește criticul atitudinea comică a marelui dramaturg, definește particularitățile de scriitură din comediile și schițele lui

I.L. Caragiale, în care râsul este pe de o parte *conciliant, tolerant, comprehensiv* (particularități ce țin de umor), iar pe de altă parte, *agresiv, insurgent, disprețuitor, mizantropic* (consecințe ale atitudinii satirice) (op. cit., p. 29).

În capitolul *Nuveliști români la începutul secolului al XX-lea*, Pompiliu Marcea identifică două direcții principale: una *tradiționalistă* și una *modernistă*, în care sunt analizate operele lui Creangă, Slavici, Caragiale și Duiliu Zamfirescu, dar și literatura lui Calistrat Hogaș, Brătescu-Voinești sau Agârbiceanu.

În aceeași exegeză critică Pompiliu Marcea apreciază că *naționalul nu se poate valoriza decât prin raportare la universal* (*Lecturi fidele*, p. 65), analizând direcțiile principale ale acestei afirmări sub raport cultural: valorificarea folclorului și crearea unei literaturi originale.

În ceea ce privește istoria literară, cartea *Lecturi fidele* se oprește asupra criticului, sociologului și omului politic C. D. Gherea, prin aceeași atitudine morală specifică spiritului său analitic:

Teza că Maiorescu și Gherea ar fi ireconciliabili ni se pare, la un secol de la acțiunea lor în epocă, total perimată. Fiecare dintre ei este o parte integrantă a culturii noastre. (op. cit. p. 104).

O exegeză a "exegezei argheziene" o realizează Pompiliu Marcea, constatând, finalmente, necesitatea unui *Dicționar de metafore argheziene* sau a unui *Dicționar al lexicului arghezian*, recomandată "cercetătorilor stilisti".

Câteva pagini ale cărții sunt dedicate lui Pompiliu Eliade, "redus la neant" de "domnul Iorga" (p. 121): *Pompiliu Eliade se retrase și suferi să joace rolul accesoriu pe care l-a jucat, sub porunca împrejurărilor* (p. 122).

Exegeza lui Pompiliu Marcea nu este, aşadar, o dovadă a unui orgoliu critic, ci echivalează cu emiterea unor puncte de vedere temeinice, profunde şi convingătoare, care face din autor un exemplu de moralitate în critica literară.

Iată de ce putem vorbi de o viaţă pusă în slujba valorilor autentice, în slujba ADEVĂRULUI şi a DREPTĂŢII, în slujba LITERATURII NEALTERATE.

BIBLIOGRAFIE:

- Marcea, Pompiliu, *Lecturi fidele*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979;
- Roată, Elena, *Pompiliu Marcea sau Despre vocaţia muceniei Literelor româneşti*, Editura Punct, Tg-Jiu, 1998;
- Rogalski, Florina, Elena Oproiu, (coord. Eugen Simion), *Limba şi literatura română-Studiul de caz şi dezbaterile-Repere teoretice şi aplicaţii la manualele pentru clasele a XI-a şi a XII-a*, Editura Corint, Bucureşti, 2007